

Куцаєва Т.О.

*кандидат історичних наук, учений секретар,
НІАМ «Київська фортеця»*

РОЗПОВІДІ «ТРАГЕДІЯ ЄВРЕЙСЬКИХ ГЕТТО В УКРАЇНІ, СВІДЧЕННЯМИ МАЛЕНЬКИХ ЖЕРТВ» ЯК ЧАСТИНА ПРОСТОРУ НЕФОРМАЛЬНОГО ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ ГОЛОКОСТУ

Фахівці системи шкільної освіти та сфер, дотичних до викладання історії, спостерігають нині своєрідний «програмний здвиг» – історію Голокосту з її особливою роллю в культурі пам'яті презентують учням дедалі раннього віку [10, с. 19]. Отже, актуальні освітні заходи, що спряють знайомству, розширенню та поглибленню знань учнів, у т.ч. у неформальній формі. Зважаючи на об'єм інформації, що складає знання про Голокост, у окремі обговорення можна винести тему трагедії єврейських гетто в Україні, через свідчення маленьких жертв. Листопад – жовтень варто обрати доречним для презентацій, адже восени 1939 р. у польському Пйотркув-Трибунальському гітлерівці створили перше гетто в Другій світовій війні. Восени 1941 р. почали організовувати їх у містах і містечках окупованої України, одним із перших стало гетто у Львові.

Щоб полегшити сприйняття матеріалу, а потім для обережного емоційного виведення підлітків із стану занурення в атмосферу трагічного повсякдення окупованої Європи, окрім комп'ютерних презентацій (далі – КП) і розповідей, їм пропонуються навчальні фільми, пізнавальні вправи, творчі «зупинки», час для рефлексії. У цілому, т.зв. «занурення», як групова форма впливу, є важливим питанням у просвітницькій роботі та має, за можливістю, узгоджуватися із шкільним психологом [8, с. 107]. Отже, учні різного віку зможуть розпочати знайомство, розширити знання про Голокост на прикладі одного з його проявів – гетто. Для підготовки заходів доступні матеріали з Інтернету, бібліотек, ті, що для вчителів розповсюджують Український центр вивчення історії Голокосту (далі –УЦВІГ), Український інститут вивчення Голокосту «Ткума» тощо. Таким чином, **темою** певного циклу неформальних зустрічей, що можуть відбуватися у школі, музеї, центрі розвитку можна обрати загальну «Трагедія єврейських гетто в Україні свідченнями маленьких жертв», а тему окремої розповіді визначати детально [7, с. 47-51].

Узагальнюючи **навчальні, виховні та розвиваючі цілі** зустрічей, за аналогією з уроками, визначимо, що вони дадуть уявлення та посприяють популяризації актуальних наукових знань з історії України, Другої світової війни, Голокосту серед учнів, доповнять зміст шкільної програми. Є цілі виховання емпатії, толерантності, адже ознакою зрілого громадянського суспільства є гуманність. У результаті **будуть отримані знання, що посприяють** усвідомленню маленькими поціновувачами історії теми та образів, що висвітлені в українській, світовій науковій і публіцистичній літературі, творах мистецтва, музеях, навчальних програмах профільних факультетів вузів. Аналізуючи типи шкільних уроків, умовно визначимо, що зустрічі можуть бути подібні до комбінованих уроків [11]. **Цільовою аудиторією** будуть, у першу чергу, учні 10 – 11 класів (вивчають історію Другої світової війни). Однак за допомогою методик викладання можливо

«адаптувати» матеріал і для молодших учнів. На додаток зазначимо, що саме в 2016 р. мовою заходів варто обрати ще й англійську – в Україні офіційно триває «Рік англійської мови». Це має ще більше розширити доступ українців до світових освітніх і культурних можливостей. Умовні **плани зустрічей** можуть бути охарактеризовані наступним чином:

Зустріч 1. Занурення в історію. Представлення загальної теми й теми зустрічі № 1. Знайомство. Визначення знань про трагедію євреїв Європи: «Я вивчаю (ще не вивчаю) у школі, але знаю (не знаю) про...». «Бліц-пошук» теми в літературі (пропонується), Google. Знайомство з термінами: геноцид, Голокост, Шоа, Катастрофа європейського єврейства, Голокост від куль, гетто, «остаточне вирішення єврейського питання», депортація тощо. Продовження теми: «*Важливо знати ще...*»: Пораймос, геноцид сінті та ромів, інші жертви. КП «*Взуття та валізи – образи, зрозумілі багатьом*» (меморіал Сірок а Дуна-партон, Будапешт; фільм «*Туфельки*»); фото з вистав драматурга Малгожати Сікорської-Міщук «*Валіза*») [4]; Підсумок і рефлексія. Неформальне домашнє завдання (далі – ДЗ) – розпитати друзів про тему, поділитися набутим досвідом.

Зустріч 2. Трагедія єврейських гетто в Україні свідченнями маленьких жертв. Повторне знайомство. Повторення термінології для тих, хто відвідав попередню зустріч і бліц-інформація для тих, хто прийшов уперше (повторюється на усіх зустрічах). Лекція і спілкування у формі «запитання – відповідь». КП «*Хто ми були*» (статистика гетто в Європі, Україні, жертв Голокосту, в т.ч. дітей). Пізнавальна вправа «*Впізнай мене, торкнувшись моїх речей*» (використовуючи вінтажні валізи з речами, що підібрані як «ілюстрації» життя дітей із гетто, учні спробують описати «власників» речей. Складуть перелік речей цих людей, обставин і часу, в яких речами користувалися, визначать, чого бракує серед речей, що в них дивного, їх сенс та можливу долю власників. Порівнюють ці речі з власними та зроблять узагальнення: «*Ці люди такі самі, як навкруги нас. Речі не свідчать про те, що власники були інакшими. Чому ж саме вони жертви Голокосту?*»). Презентація сторінками вінтажного «фотоальбому» «*Це була моя річ*» (бліц-знайомство з маленькими жертвами гетто в Україні). Запрошення познайомитися з їхніми свідченнями на наступних зустрічах. Підсумок і рефлексія. Неформальне ДЗ – сфотографувати та розмістити у соціальній мережі або намалювати та описати річ, що вразила.

Розповідь 3. «Від першої особи – історія Малки». Повторне знайомство. Лекція і спілкування у формі «запитання – відповідь». КП «*Малка та Копале Розенталь*». Фрагменти фільму «Для тебе розкриються небеса» (Яд Вашем; переклад українською мовою УЦВІГ) [9, с. 10-14; 5]. Пізнавальна гра «*Валіза*». Розповідь: «*Мати доню колисала*» (спогад Малки про матір і порятунок, історія лемківської пісні). Розповідь сторінками книжок Габрієли Геннеман «*Маріша, дівчинка з діжки*» і Йорама Канюка «*Екзодус. Одиссея командира*» [6, 13]. Творча «зупинка» для виготовлення малюнків і листа для Малки із запрошенням відвідати Україну знову. Підсумок і рефлексія. Неформальне ДЗ – обрати розмальовку (на основі збережених малюнків дітей гетто, Інтернет) або намалювати малюнок і скласти побажання Малці, послання в історію, майбутнє.

Зустріч 4. «Від першої особи – історії багатьох інших: брати та сестри Тільди, сестри Ганна та Сусанна, Ітта, Рівка». Повторне знайомство. Лекція і спілкування у формі «запитання – відповідь». Фрагменти навчальних фільмів [1-3]. Пізнавальна гра «Валіза: іграшки – єдині друзі». Розповідь сторінками книжок Хельги Гошкової-Вайсової «Щоденник Хельги» і Неллі Толл «За таємним вікном» [14, 15]. Творча «зупинка» для виготовлення листівки із запрошенням Неллі до України, а для Хельги – з побажаннями. Підсумок і рефлексія. Неформальне ДЗ – обрати розмальовку або намалювати малюнок, скласти побажання або послання до історії, майбутнього; спробувати описати, що може зберегти дитина, підліток у випадку трагедії нині.

Захід 5. Пам'ять – джерело миру та толерантності (підсумки для тих, хто відвідав хоч б одну із зустрічей або захід, для тих, хто прийшов уперше). Повторне знайомство. Лекція «Розфарбуй світ» та обговорення у формі «запитання – відповідь» малюнків, намальованих у гетто Н. Толл, Х. Гошковою-Вайсовою та з книжки Г. Геннеман. Роздуми про форми, цілі збереження пам'яті. Розповідь «Створи пам'ять»: меморіали «Камінь спотикання» в культурі пам'яті Європи. Творча «зупинка» для створення бутафорії меморіалу власними руками. Обговорення текстів грамот «Праведник народів Світу» і «Праведник Бабиного Яру». КП «За межами зустрічі» – віртуальна мандрівка місцями пам'яті Європи, сайтами музеїв та організацій, що увічнюють та популяризують знання про Голокост (Яд Вашем, Меморіальний музей Голокосту, Інститут Фонду Шоа, УЦВІГ, «Ткума»). Підсумок і рефлексія. Складання «альбому» з малюнків і листівок учасників заходів і «Карти місць пам'яті» (міста та містечка, де народилися і жили діти – жертви Голокосту на Львівщині, Вінниччині, Одещині тощо), які вшановували учні під час зустрічей.

Список використаних джерел:

1. Відео «Двоє» / www.youtube.com/watch?v=B2zb2o2DQqI&feature=youtu.be&autoplay=1
2. Відео «Hidden Children and the Holocaust at MTSU – Dr. Nelly Toll» // <https://www.youtube.com/watch?v=1wj1uRjPliM>
3. Відео «Інтерв'ю Тільди Галперт» / www.youtube.com/watch?v=tg5PPNk62J0&autoplay=1
4. Відео «Туфельки» / <http://www.sztetl.org.pl/ru/cms/-17/3486,-/?gclid=CMuB1vGoyM8CFYRbcgodcAwJZw>
5. Для тебе раскроются небеса. История Малки Розенталь / http://www.yadvashem.org/yv/ru/education/testimony_films
6. Канюк Й. «Екзодус». Одиссея командира. – М.: Текст, 2011. – 352 с.
7. Куцаєва Т. О. Музейні уроки толерантності як прості неформального викладання історії Голокосту // Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика. Мат. Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 20-21.05.2016). – Херсон: Гельветика, 2016. – 136 с.
8. Марцинковський Т. Д. Дитяча практична психологія. – М.: Гардаріки, 2004. – 255 с.
9. Методичні розробки викладачів // Інформаційно-педагогічний бюлетень «Уроки Голокосту». – 2013. – № 1.
10. Міжнародна конференція «Освіта і викладання Голокосту» // Інформаційно-педагогічний бюлетень «Уроки Голокосту». – 2016. – № 1.
11. Пальчевський С. С. Педагогіка. – К.: Каравела, 2007. – 576 с.
12. Семеняк К. До Дня пам'яті жертв Голокосту: уроки минулого / <http://gurt.org.ua/articles/30899/>

13. Hannemann G. Marisha – Das madchen aus dem Fass Written. – Ariella Verlag Berlin, 2015.
14. Hoskova-Weissova H. Dziennik Helgy. – Krakow: Insignis, 2013.
15. Toll N. Behind the Secret Window. – A Puffin book, 1993.

Никорак Н.Ю.

викладач,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ

Концептуальною ідеєю розроблення змісту загальної мистецької освіти є цілісний художньо-естетичний розвиток особистості на основі взаємодії різних видів мистецтва та координації знань, умінь та уявлень, набуття яких необхідне для формування у свідомості учнів поліхудожнього та полікультурного образу світу. Державний стандарт початкової загальної освіти в галузі «Мистецтво» включає змістові лінії, що охоплюють основні види мистецтв – музичне, візуальне (образотворче), хореографічне, театральне, екранні. Домінуючими при цьому залишаються музичне та візуальне мистецтво: мистецька освіта в початковій школі обмежується такими традиційними предметами художньо-естетичного циклу, як «Музика» та «Образотворче мистецтво» [1].

Загальноприйнято, що мистецтво є особливим засобом художнього розвитку дитини у контексті якого відбувається становлення особистості як суб'єкта художньої діяльності, що передбачає розвиненість сенсорної та емоційно-почуттєвої сфер, образно-асоціативного мислення, загальних і спеціальних здібностей та якостей. Під час оволодіння певними мистецькими цінностями учні засвоюють специфічні знання і набувають різноманітних умінь і навичок.

Навчальна діяльність – фундамент естетико-виховної системи школи. Вона є основою виховного впливу мистецтва на особистість школяра, адже саме у перебігу систематичного викладання предметів художньо-естетичного циклу вчитель має змогу цілеспрямовано і послідовно, через могутній виховний потенціал художніх цінностей, впливати на всіх без винятку учнів молодшого шкільного віку. Основною формою естетичного виховання у школі є урок, який включає в себе різні види специфічної діяльності дітей. Так на уроці музики такими видами діяльності є: хоровий, сольний, ансамблевий спів, музично-ритмічні рухи і вправи, гра на музичних інструментах, різні способи прослуховування і аналізу музики, теоретичне вивчення музики, а також музична творчість. Проте, у сучасній музичній педагогіці найчастіше застосовують три види діяльності: хоровий спів, вивчення музичної грамоти та слухання музики. Іноді виділяють в окремий елемент уроку вправи (ритмічні,